

totale aantallen en de dichtheden zijn daar echter lager.

Historische veengronden worden in Flevoland alleen aangetroffen in het Kuinderbos, delen van Schokland, het Urkerbos en het Abbertbos alsmede langs een smalle kuststrook in het Hulkesteinse bos (Stiboka, 1975). Van deze gebieden is het Kuinderbos ongetwijfeld het rijkste laagveenlibellengebied in de provincie. In de verschillende wateren van het vrijwel aan de Weerribben grenzende bos hebben we dit seizoen populaties van alle Nederlandse laagveenspecialisten uitgezonderd de groene glazenmaker mogen aantreffen.

De populatie bij de Kuinderplas van de ernstig bedreigde noordse winterjuffer is inmiddels al geruime tijd bekend en ook dit jaar al waargenomen. Dit seizoen hebben we populaties van enkele andere laagveenlibellen aan de Flevolandse lijst van Rode-Lijst soorten kunnen toevoegen. De meest spectaculaire ontdekking was de vondst van de eerste populatie gevlekte witsnuiten voor Flevoland. Het voortplantingsgebied bestaat uit een ringvormig tien meter breed water dat zeer rijk is aan oever- en waterplanten en waarvan circa tweederde in de luwte ligt van het omliggende bos. In hetzelfde terrein werden paringen en eiafzet waargenomen van bruine korenbouten. Mede gezien het feit dat Gerard Eggens al enige jaren inventariseert in deze terreinen gaan we er van uit dat dit daadwerkelijk het eerste jaar is dat deze respectievelijk bedreigde en kwetsbare soorten zich hebben gevestigd in de provincie.

Conclusie en toekomst

De Flevolandse laagveenlibellenfauna ontwikkelt zich op het ogenblik in een vrij snel tempo. De kolonisatie lijkt zich in een noordoost-zuidwestelijke richting te voltrekken met het Kuinderbos, het Voorsterbos en het Harderbos als huidige hotspots. Eerstgenoemd gebied herbergt inmiddels populaties van bijna alle laagveensoorten. Alleen de groene glazenmaker is afwezig. Deze zal zich hier naar verwachting ook (nog) niet vestigen omdat het voorkomen strikt gebonden is aan de aanwezigheid van krabbescheer, een plant die vooralsnog ontbreekt in de wateren van het Kuinderbos. Verwacht wordt dat binnen niet al te lange tijd ook Voorsterbos en Harderbos gekoloniseerd gaan worden door gevlekte witsnuitlibel en bruine korenbout. De groene glazenmaker is in deze gebieden ook zeker kandidaat voor nieuwe vestigingen. Bij een goed beheer kunnen de nieuw aangelegde waterpartijen in de toekomst een belangrijke verbindende schakel gaan vormen in de keten van huidige hotspots van Weerribben naar Naardermeer en Vechtplassen.

Dank

Onze zeer grote dank gaat allereerst uit naar alle mensen die hun libellenwaarnemingen aan ons doorgeven. Verder willen we Dick Groenendijk en Henk de Vries van De Vlinderstichting, Vincent Kalkman en Roy Kleukers van EIS-NL, Edzard van de Water van de Provincie Flevoland, Johan van 't Bosch van de NVL en onze KNNV-voorzitter Jeroen Reinhold hartelijk bedanken voor alle overige medewerking en assistentie. Tenslotte een woord van dank aan de terreinbeheerders die ons toegang verlenen tot hun natuurgebieden.

Ed Colijn, Frank Böinck, Gerard Eggens en Ico Hoogendoorn

Colijn, E. & F. Böinck, 2007, De libellen, dagvlinders en sprinkhanen van de provincie Flevoland (projectbeschrijving) KNNV Lelystad, Lelystad, 7 p.

Groenendijk, D., T. Termaat & H. de Vries, 2006, Libellen in de oostrand van Flevoland: actuele situatie, potenties en maatregelen Rapport VS2005.030, De Vlinderstichting, Wageningen, 23 p.

Landelijk libellenbestand NVL/Vlinderstichting/EIS-Nederland, 2007, "Verspreiding van libellen in Flevoland in de periodes 1990-2001 en 2002-2006" EIS-Nederland, Leiden, 18 p.

Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, 2002 Nederlandse Fauna deel 4: De Nederlandse libellen (Odonata) Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht en EIS-Nederland, Leiden, 440 p.

Stiboka, 1975, Bodemkaart van Nederland schaal 1:50000, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen
van de Water, E., 2007, Onderzoek naar het voorkomen van strikt beschermde soorten in Flevoland, De Grauwe Gans 7-2 (in druk)

Wijma, M., 2007, De Oostrand van Flevoland: van bos naar natte natuur, Vakblad Natuur Bos Landschap 4 (2): 24-25

Witte, R.H. & D. Groenendijk, 1999, Voorkomen van libellenlarven in de Nederlandse delta in relatie tot de

Groene glazenmaker in het nauw in de Veenkoloniën

In Brachytron jaargang 7(2), december 2003 schreef ik een artikel over twee schemervluchten van een populatie Groene glazenmakers bij het Kalkwijksterdiep (gemeente Veendam) in de jaren '60 en '70. Jammer genoeg eindigde het artikel met de mededeling dat deze grote populatie, en de bijbehorende Krabbescheer, enige jaren later verloren is gegaan door werkzaamheden aan het Kalkwijksterdiep. Op deze plek groeit momenteel nog steeds geen krabbescheer, dus de Groene glazenmaker is ook niet aanwezig. Wel zijn enkele individuen (zowel mannetjes als vrouwtjes) in de directe omgeving aangetroffen. Via waarneming.nl bleek dat er in de Veenkoloniën meerdere waarnemingen waren gedaan van Groene glazenmaker. De meest waarschijnlijke voortplantingsgebieden zijn: Het Grevelingen kanaal, het Kieldiep en het Westerdiep. In deze kanalen zijn de laatste jaren uitgebreide Krabbescheer vegetaties ontstaan.

De populaties Krabbescheer en Groene glazenmaker in de Veenkoloniën worden echter in hun voortbestaan bedreigd. Er zijn plannen om ruim baan te geven aan de recreatievaart in de Veenkoloniale kanalen richting het Zuidlaardermeer. Daarnaast dreigt er een nieuw kanaal gegraven te worden dat het zeilmeer Langenbosch te Veendam zal verbinden met een wijk die uitmondt in het Kieldiep. In dit nieuwe traject is Krabbescheer aanwezig. Ook zijn daar Groene glazenmakers aangetroffen in augustus 2007. De werkzaamheden, onder andere bestaande uit baggeren hebben een mogelijk negatief effect op de lokale populatie Groene glazenmakers (Groene glazenmaker is een strikbeschermd soort en valt binnen de Flora- en faunawet in tabel 3). Ondanks de mogelijk negatieve effecten lijkt het erop dat de betrokken gemeenten Veendam en Hoogeveen – Sappemeer en de provincie Groningen vast willen houden aan de geplande vaarroute. Gelukkig hebben een drietal libellen liefhebbers de handen in elkaar geslagen en het platform "Berend Botje" (www.platformberendbotje.nl) opgericht om de Krabbescheer en de Groene glazenmaker te behouden. Hulp in elke vorm kan het platform goed gebruiken en dit artikel hoopt daar een bijdrage aan te leveren. Steun platform Berend Botje en help mee de Krabbescheer en de Groene glazenmaker in de Veenkoloniën te laten voortbestaan!

Gerard Dutmer, Roofls 3, 7482 LJ Haaksbergen.

Rapport De Oostelijke witsnuitlibel in Friesland 2005-2006

In september 2007 is het rapport "De Oostelijke witsnuitlibel in Friesland 2005-2006" verschenen. In het rapport worden de resultaten gepubliceerd van het onderzoek naar de verspreiding, habitat, ecologie/ethologie, beheer en bescherming. In 2005 werd de Oostelijke witsnuitlibel door o.a. Maarten Schrama herontdekt in het zuidoosten van Friesland op de Delleboersterheide. In opdracht van It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en de Provincie Friesland is dit onderzoek uitgevoerd door Peter de Boer. Het rapport met 47 pagina's is het resultaat van een uitvoerig en gedetailleerd onderzoek en is rijk geïllustreerd met foto's, kaarten en bijlagen.

De Oostelijke witsnuitlibel behoort tot één van de zeldzaamste libellen van West Europa. Het laatste exemplaar in Nederland werd in 1994 bij Appelscha gevonden. Daarna werd de soort als uitgestorven beschouwd. Na uitvoerig onderzoek in 2006 aan ruim 40 geschikte bosvennen in Friesland en een deel in aangrenzend Drenthe zijn geen andere populaties ontdekt. Het ven op de Delleboersterheide waar de soort zich voortplant is met 39 soorten soortenrijk te noemen.

Het gefaseerd schonen van geëutrofiëerde bos- en heidevennen, het toepassen van antiverdrogingsmaatregelen om een enigszins stabiel waterpeil te garanderen, zijn belangrijke maatregelen voor verbetering van de natuurkwaliteit van venen en daarmee de potentiële habitats voor de Oostelijke witsnuitlibel. Aanvullend onderzoek zal belangrijk zijn voor het voortbestaan van deze witsnuitlibel in Nederland. In samenwerking met De Vlinderstichting is een monitoringsroute uitgezet op de tot nu toe enige vindplaats van de soort.

René Manger

Nieuw boek over libellen van zuidwest Turkije

Tijdens mijn vakantie in ZW-Turkije mei dit jaar ben ik op pad geweest met Paul Hope. Hij is bezig een boek te maken over de libellen van deze streek in Turkije. Het leuke van dit boek is dat er naast foto's van libellen en habitats ook nauwkeurige vindplaatsbeschrijvingen in staan die excursies mogelijk maken. Dat is erg handig, want in deze populaire streek zijn geen goede kaarten voor handen, terwijl er erg veel te beleven valt.

Ik heb Paul Hope aangeboden de interesse in Nederland te verkennen en desgewenst op te treden als ontvangst- en betalingsadres. Daarom deze oproep: Indien mensen belangstelling hebben voor dit boek, dan kunnen ze dit per mail aan mij kenbaar maken. Bij voldoende interesse zal ik een bestelling plaatsen, waarbij ik de geïnteresseerden zal vragen een voorschot aan mij te betalen. Na ontvangst zal ik de boeken in Nederland versturen.

Voor meer details, zie onderstaande tekst. Reacties kunnen gestuurd worden naar Tim van den Broek bombina@anajatim.demon.nl

The first book to be written specifically on the region's dragonflies. It is primarily aimed at the layman who is interested in the subject and would like to know more but without getting too technical. Secondly it is for the more serious observer as a guide to the region's dragonflies and habitats. The book introduces the subject by looking at the basic biology of the dragonfly's life-cycle. A species list of 56 is followed by 45 habitat descriptions, many with photos, species recorded and location maps drawn by the author. Charts show species' preferred habitats, flight periods and a location species list. Each dragonfly is described in detail with photos of male and female alongside whole page distribution maps using GPS. UTM. co-ordinates. An appendix contains notes on *Calopteryx splendens* wing pigmentation variation with diagrams, a glossary of terms, pronunciation of Latin and Greek names and a reference list. It is expected to be published in July/August and cost around £12, [E.17.50]. It will have around 200 pages.

Tim van den Broek